

11a EDICIÓ DEL PREMI LLETRES DE DONES DE RELATS CURTS

1r. PREMI

EL MÓN A CONTRAPÈL

MÒNICA PAGÈS CORRECHER

Premi atorgat en base a la subvenció de l'Institut d'Estudis Ilerdencs

Queda totalment prohibida la reproducció total o parcial d'aquest relat, sense el consentiment del Consell Comarcal de l'Alt Urgell i de l'autora

Consell Comarcal
de l'Alt Urgell

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

El món a contrapèl

Per a què ho llegeixis quan siguis gran

De nom, Ponça, perquè la padrina se'n deia i cal que la menuda el dugui també. A la família, la tradició d'anomenar així les nenes ve de molt lluny, segons diuen. Es remunta a quan els rebesavis van fer cap a la vall i allà, envoltats de muntanyes escarpades i xops fins al moll de l'os, s'hi van aixoplugar per no moure-s'hi més. Perquè llavors plovia molt, i molt fort, i el torrent corria ufanós, no pas com ara que és tot pedres i fullam marcit.

Aquest nom li farà bé, li van dir a la mare. I és que els noms fan les persones i amb un de fort i eixerit el camí costerut de la vida pot ser un xic més planer.

Però la seva és casa petita i amb prou feines se'n surten per poder menjar. Ara, que s'han quedat soles, encara se'ls fa més difícil. Però qui dia passa, any empeny, com deia el pare.

La Ponça sempre el recorda fent l'arri, arri, tatanet i ella volant sobre els seus genolls. Però en té d'altres de records del pare, més tristos. Com quan el veia ajagut al llit, desmanegat, amb el cos llarg i blanc com una estàtua de guix. I tot de sangoneres negres i llefiscosos arrapades als braços. Al cap d'un temps, ja no hi va ser mai més i la mare plorava dia i nit. I no ho ha deixat de fer, que encara que sigui fluixet i d'amagat, ella ho sap.

Atrevida i feréstega com és, de ben xica, ja fa la seva, que la mare prou feina té en menar la casa i l'hort. En una llar sense home cal ser d'una fusta ben forta, i més perquè es vegi bé des de fora, perquè forta, amb home o sense, una dona sempre ho ha de ser.

I no juga mai amb nines. Corre pel bosc o per la llera resseca del riu. No s'esporgueix per res. Puja als arbres, baixa pels barrancs, sempre amb els genolls repelats i amb el delit de conèixer tot allò que s'amaga. La mare se la mira i se'n fa creus: d'on ha sortit aquest argent viu? I tan tossuda com és!

Algun dia no em tornarà a casa –pensa amb una tristesa que se li fon als ulls—. Llavors li demana que l'ajudi amb les feines, a veure si s'apaivaga una mica. La nena se la mira, múrria, sense entendre perquè el món li va tant a contrapèl i li diu si, mare i s'asseu a cosir o a pelar trumfos per a l'escudella. S'hi dedica, concentrada, fins acabar, però amb el cap posat en mil cabòries que s'imagina molt lluny de la vall, muntanyes enllà.

Perquè en té moltes de ganes de sortir al món. La casa, el bosc i fins i tot les muntanyes que tant s'estima se li fan petits de massa coneguts. Però la mare no ho entén:

–Què hi has d'anar a buscar al món, beneita? A casa hi ha prou feina per a dues dones i més que n'hi haguessin! Una noia com cal s'està a casa i fa el que li manen, sents?

I la tiba cada cop més, buscant-li totes les obligacions possibles o li demana que l'acompanyi a missa o que li faci una frega a les cames amb alcohol de timó. I la Ponça, reclosa a desgrat, es va ensopint dia a dia, any rere any. Si la miren des de fora, sembla com si s'anés amansint. Però només ella sap que, en el fons del seu cor, ben amagada, encara hi viu la guspira que la manté viva: l'esperança que, algun dia, el que hi ha més enllà de les muntanyes serà seu.

I can't get no satisfaction

Surto de la feina molt tard. Com sempre, busco excuses per allargar el moment d'arribar a casa i, és clar, les trobo. En aquesta empresa m'és fàcil. I jo, la pura imatge de la directiva ideal: dedicada, sense obligacions familiars, sense necessitats d'allò que en diuen conciliació. Quina trampa!

Condueixo sense esma, amb el pilot automàtic posat i un cansament que no em deixa, diria, des de fa anys. Repasso, avorrida, el dia d'avui i els dels darrers mesos intentant rescatar algun bon moment, un record aprofitable, com qui busca els bocinets de xocolata en un gelat per assaborir-los lentament. Però no en trobo. La buidor de la meua vida em cau al damunt. I m'ofega.

Com un mal averany, uns núvols negres, amenaçadors, m'acompanyen en el trajecte. Engego la ràdio i sonen els *Stones*. Apujo el volum. Obro la finestra i l'aire humit em despenca i em revifa. Canto a ple pulmó: *I can't get no satisfaction, 'Cause I try, and I try, and I try,...*

Jo tampoc l'aconsegueixo, la satisfacció, tot i que ho provo i ho provo. Com tu, senyor Jagger.

Aviat en faré cinquanta i, quan arribi el dia, sé que em sorprendré: sempre creiem que no envellirem mai, que ho podem esquivar. I em sento com si, arribat aquest punt del trajecte, res del que he fet no tingués sentit.

Fa uns anys vaig llegir a en Víctor Frankl, el psiquiatra supervivent d'Auschwitz. Deia que a l'ésser humà se li pot arrabassar tot excepte una cosa, l'última de les llibertats per decidir el propi camí: l'elecció de l'actitud personal davant les circumstàncies. I que trobar el sentit de la pròpia vida pot salvar-te-la, literalment. Sàvies paraules.

Ja fa un temps que hi penso, però avui més que mai tinc clar que he d'aturar aquest caminar sense rumb. I ho he de fer ja.

L'espetic d'un llamp esquinça el cel i una cortina d'aigua es precipita, sorollosa, sobre els pocs cotxes que circulen. Em duc un ensurt considerable i el fil dels meus pensaments s'atura aquí, sobtadament. Em concentro en conduir fins a casa.

A l'endemà, dissabte, dormo profundament fins ben entrat el migdia. Em queda per davant un pont de tres dies i em proposo gaudir-ne.

Cal Petricó

Poc a poc, la Ponça s'ha anat rendint i les ganes de sortir al món se li han quedat clavades al cor, allà on els desitjos neixen i també moren. El seu geni, abans gat fer, ara és mixeta manyaga. I s'ha deixat casar amb en Bep de Cal Petricó, que és un bon jan però una mica sorrut. Ella no se l'estima.

Al vespre, quan el marit torna del tros amb l'olor de saó arrapada a la pell, l'espera amb el plat a taula, bullent, com ell el vol, i sopen en silenci. De vegades deixa anar alguna xafarderia que les dones del rentador han esbandit amb la roba ensabonada:

–Sembla que el petit de Cal Trons ja té xicoteta –comenta provant de somriure–. Guaita-te'!! I semblava curt de gambals!

La mare calla i xarrupa la sopa sense aixecar la vista del plat. Amb els anys, s'ha anat tornant més i més esquerpa. En Bep fa un Ah, ves! I torna a omplir-se la boca.

Quina tristor la dels sopars en aquella casa ombrívola. Cal Petricó és massa gran per tres que hi viuen però massa petita per encabir-hi tot el delit que s'amaga en el seu cor, encara que ella no el deixi brollar. Malgrat això, intenta posar-s'hi bé, que no vol esperar de la vida més del que pot donar, no fos cas. I cada dia prova de conformar-s'hi.

La gent de la contrada li fa un posat eixut. La Ponça sempre ha estat diferent i ningú no sap dir perquè. No se li recorda cap estranyesa ni malifeta grossa. Però ella no és com la resta. I ja se sap que tot el que és rar no agrada. Mai ha tingut amigues de debò. Les nenes se li'n reien perquè sempre anava bruta de córrer pel bosc i no volia saltar a corda o jugar a les set pedres. Preferia fer com els nois. Però ells no la volien, tampoc i, sovint, havia sortit ben escaldada quan descobrien que els seguia.

Els dies se li escolen entre els dits, com sorra fina, i no pot fer res per aturar aquest sentiment que l'afoga, un neguit conegut que l'acompanya sempre, des que té ús de raó.

Qui era la padrina?

M'he llevat amb les piles carregades i decideixo posar-me a treballar en la meva recerca avui mateix. Em cal. Sento una necessitat física de fer-ho, de moure'm i buscar. Potser estirant el fil que m'uneix a la meva terra d'origen puc donar-me la volta com un mitjó i arribar a tocar el meu veritable ésser.

Retrobar-me. Potser tot plegat m'ho sembla perquè aquest matí em sento estranyament fresca, com nova i amb moltes ganes de sortir al món, com deia el pare. Potser.

A primera hora de la tarda agafo unes mudes, roba de llit, una petita manta i alguns queviures bàsics. Passaré el que em queda de pont a la casa de pedra, a la vall prop del Cadí. Ho carrego tot al seient de darrere del Golf i l'engego cantussejant *Satisfaction*.

El trajecte se'm fa molt agradable, alliberador. Quan hi arribo, feliç, deixo les bosses damunt la taula del menjador i obro els porticons de les finestres. La llum ja és molt feble i he de girar l'interruptor per engegar la bombeta nua del sostre. La casa fa olor de resclosit. Ha estat tancada gairebé un any, el temps que fa que va morir el pare. Des que es va separar de la mare, s'hi passava els estius, a la casa, però només n'ocupava l'ala esquerra: la cuina-menjador, la cambra que hi havia a tocar i el petit lavabo que s'havien fet instal·lar als anys setanta.

Tenia una relació estranya amb la casa. De fet, des que hi havia tornat, no havia entrat més a l'ala dreta. Les habitacions s'havien buidat i només quedaven alguns mobles estimats com el bufet i el bagul per a roba blanca, com espectres esperant l'eternitat. L'habitació de la padrineta, l'àvia del pare, va ser l'única que no es va buidar. Va voler mantenir-la com estava.

—No sé què hi ha dins d'aquella habitació, ni ho vull saber —em va dir un dia mentre xerràvem asseguts al porxo—. La padrineta era molt seva, molt reservada, i jo li ho vull respectar.

Havia estat un nen solitari, el pare, i pel què m'explicava, també un xic trist. El fet que la seva mare morís quan era petit el va marcar més del que volia reconèixer. Pobre pare.

M'espolso els records i reprenc el que he vingut a fer. Sento que una part de mi s'hi reclou en aquesta casa i la vull treure a la llum. Animada per aquests pensaments començo a explorar per l'ala dreta.

Totes les cambres, de parets escrostonades i amb els requadres grisos d'antigues fotografies, tenen el deix trist de les cases buides i sense vida. Vaig obrint els llums i comprovo el que hi ha. Com ja m'imaginava, ben poca cosa. A la cambra de mals endreços el meu pare hi havia amuntegat uns quants diaris que, col·locats en quatre piles, sembla que esperin el seu torn per a ser rellegits. Però això no passarà. Miro dins del bufet i del bagul de roba blanca, arraconats a l'habitació de matrimoni. Buits. La pols que s'acumula als racons se'm fica al nas i em fa esternudar.

I, per fi, l'habitació de la padrineta. És una cambra molt sòbria i no gaire gran: llit estret, tauleta de nit, un santcrist de paret i l'armari de dos cossos, fosc i enorme, que em terroritzava de petita. Quan hi havia entrat alguna vegada, em semblava que era un gegant preparat per engolir-me, amb aquelles formes arrodonides de portes panxudes d'on sobresortien les claus.

Obro una de les portes, poc a poc, amb la reminiscència de la por infantil enganxada al pit i pensant que, de la foscor interior, emergirà una urpa peluda o alguna cosa pitjor. Però no, dins l'armari només hi ha algunes peces de roba esllanguides com mortalles i unes capsas de sabates.

A l'altre cos hi ha una calaixera amb un munt de tovalloles perfectament plegades, mocadors i mantellines. Ben al fons del darrer calaix, sota els llençols replanxats, trobo una capsa gran de puros *Reig aromáticos* plena de fotografies: algunes en blanc i negre i d'altres d'aquell color vermellós típic dels setanta. M'hi estic una bona estona mirant-me-les. Identifico algunes cares. Em fa gràcia reconèixer el pare en una foto que sembla d'un dinar familiar a la muntanya, potser per Pasqua. Seu al costat de la padrineta. Ella li passa el braç per damunt les espatlles mentre ell aixeca un porronet d'aigua o gasosa, somrient a la càmera.

M'agradaria trobar alguna fotografia per saber com era la padrina, la mare del meu pare. A la família mai se'n parlava d'ella. Tan sols sé que va morir quan ell tenia un any. Sempre hi ha hagut un hermetisme estrany sobre el tema. I justament per això, la meva ment infantil inventava mil personatges recreant-la. No sé perquè, però sempre me la imaginava forta i independent. Una mena d'heroïna. Una dóna com jo volia ser.

La guspira fa foc

Fa uns dies que es lleva amb ànsia, es nota famolenca i té els pits inflats. Es mareja mentre feineja per la casa. Ja compta dues faltes. Sap que està prenyada, però no ho vol dir a ningú. Li sembla que, amagant-ho, la cosa no tirarà endavant. No vol cap fill que la lligui encara més.

Però, quan la inflor és evident i ja no hi ha més remei, ho diu a la mare i al marit, que li respon amb un estirabot:

–Dona, ja em pensava que eres erma! I jo que em deia: “Bep, quin mal negoci has fet casant-te amb aquesta”. Però això ja és un altra cosa, afededéu!

Per Corpus li neix un nen eixerit i gros com son pare. La llevadora l’ha d’estirar fort perquè surti i, en el camí, li esquinça la carn. De nom Joaquim, Quimet, com el padrí d’en Bep. Al començament no se’l sent gaire seu aquell nen, però, quan plora nota com se li encongeix alguna cosa dins el pit i pensa que potser allò vol dir que se l’estima.

Alleta nit i dia. Dorm poc. Du sempre el nen penjat a coll. La cara grisa de la mare li retreu que no en té prou cura. Cada nit el marit li demana de fer-ne un altre, de nen, i ella li diu no, que encara estic tova. Però li és igual. I així, dia a dia, sent com va perdent la força que l’havia mantingut a recer dels embats d’aquella vida no volguda, d’aquell món que sempre li ha anat a contrapèl.

Se li fa molt feixuc això de ser mare. I filla. I esposa. Però s’hi esforça i es mira a en Quimet que somriu, cofoi, ensenyant la denteta que ja li blanqueja a la geniva. No se’n surt. No pot. Sent com si la maternitat hagués fet surar la Ponça de veritat del pou on l’havia reclòs.

Cada dia es debat amb aquell desig antic, que roman insatisfet i que, ara, encara se li fa més intens. Nota com si el seu cos fos de suro i ja no sent res, només llisca pels dies sense saber com ni perquè. Fins que un vespre, mentre sargeix uns mitjons esclarits en el silenci del menjador, es mira el punts descol·locats que, sense esma, ha anat cosint i pensa: –Aquesta no sóc jo. Ja

no sóc la Ponça. I és en aquest instant terrible que decideix acabar amb tot i fugir per sempre d'aquell tancament.

Al cap d'uns mesos, una nit, després de besar el nen i posar-lo al bressol, ben adormit, no se'n torna al llit. En Bep ronca a cor que vols. No es despertarà fins que canti el primer gall.

Ben de pressa, recull quatre peces de roba en un farcell, el petit racó que ha pogut fer i el xal verd que tant li agrada. Passa per davant de la cambra de la mare provant de no fer gens de soroll. Per un moment li sembla sentir-la dir, com sempre: –Ponça, beneita! Però no és la mare, potser és la seva consciència que la vol aturar. I no s'aturarà. Ha decidit sortir al món, per fi. Fugir de Can Petricó, de la família, de les muntanyes, de la vall, de tot. Marxar a ciutat.

Tanca amb cura la porta de la casa i es posa el xal sobre les espatlles. Mentre camina, una gran lluna plena acompanya els seus passos ràpids. La seva decisió és ferma però algun dubte encara li bull al cap. Es passa la mà pels cabells com volent fer fora aquests pensaments. Si s'afanya, podrà arribar a temps a la parada de l'autobús de línia. I no mirarà enrere, mai.

La vida en una capsa

Me'n duc la capsa de puros fins la cuina. Em ve de gust fer un mos ràpid. Preparo un entrepà de formatge, agafo una cervesa i em disposo a gaudir-ne. Ara ja és ben fosc i sento xiular el vent que entra per sota de la porta. Per la finestra puc veure un cel tan estrellat que sembla impossible. Tot és tan diferent, tan calmat. Em fa bé aquesta pau. No sé perquè no hi vinc més sovint.

Però la curiositat no em deixa relaxar-me gaire i torno a remenar la capsa. Al fons de tot, sota les fotografies, hi ha un paquet de cartes lligades amb un cordill i un altre sobre gruixut, encara tancat.

Tinc el pressentiment que alguna cosa està a punt de revelar-se. El cor em bateja fort mentre desfaig el nus amb dits tremolosos. Em trobo a les mans amb uns quants sobres esgrogueïts ordenats cronològicament: els mata-

segells van del 1934 fins al 1936 i del 1939 al 1943. N'obro el primer i apareix un full de carta escrit amb lletra rodona i polida:

“Estimats:

Sé que no sóc mereixedora que llegiu aquesta carta. Només volia que sabéssiu que estic bé. Tot és molt diferent aquí però, poc a poc, m'hi vaig acostumant.”

Hipnotitzada, llegeixo les cartes sense aturar-me. A mida que avanço en la lectura, el to formal del principi es va tornant més desimbolt, tot i que sempre hi sura un regust trist: “He trobat feina en una casa de confecció per a senyores. M'agrada força, encara que la mestressa és una mica garrepa. El sou que em dóna amb prou feines m'arriba per al lloguer”. Les referències amoroses al fill sovintegen: “...potser ara que ja tens sis anyets el pare et deixi anar al bosc amb ell a buscar llenya per al foc. Vigila, que no prenguessis mal, fill. Tot i que sóc lluny, jo vetllo per tu”.

I la signatura al final de cada carta: “Vostra, Ponça Vila”.

Aixeco els ulls del darrer full i m'atreveixo, per primer cop des que he començat a llegir, a formular una conclusió: aquesta Ponça Vila és la padrina, la mare del pare, que no havia mort, sinó que vivia lluny de la vall. Però per què?

El pare sempre havia viscut, doncs, amb la mentida de la mare morta, una mentida mantinguda amb la connivència de la seva família. Mai ningú no li va llegir les cartes, ni li'n va parlar. Què trist tot plegat. I què injust per a aquell nen.

Necessito saber-ne més. Què va fer que la padrina decidís deixar la seva família i, sobretot, el seu fill petit i no tornar? Què pot portar a una dona a fer-ho? En sé d'algunes que han marxat deixant darrere els seus fills, com la Rodoreda o la Doris Lessing. Dones fortes, amb motius de pes, que han hagut de carregar durant anys amb l'estigma de ser males mares, males dones. Però la padrina, quin motiu tenia? Quin tipus de dona era? Va ser l'heroïna forta i independent que jo havia fantasiejat de petita?

Llavors recordo l'altre sobre, el que encara està per obrir i on hi ha escrit: “Per a en Quimet. Per a què ho llegeixis quan siguis gran i puguis conèixer una mica

la teva mare". Estripo la solapa amb pressa. Dins, sis fulls escrits amb la mateixa lletra rodona i polida. El primer comença dient:

"De nom, Ponça, perquè la padrina se'n deia i cal que la menuda el dugui també. A la família, la tradició d'anomenar així les nenes ve de molt lluny, segons diuen. "

Llegeixo les planes amb llàgrimes als ulls i la veig. Veig la Ponça i el seu delit insatisfet. Veig la nena, la jove, la dona que se sent permanentment anul·lada. La veig, valenta, prenent una decisió dura per coherència amb ella mateixa.

I penso que ara sí, ara per fi he trobat la padrina. I, en una part d'ella, també m'hi he trobat jo. Ella va sortir al món, tal i com el seu cor desitjava. Va decidir el seu propi camí, sense por, assumint les conseqüències.

I jo, que ja hi he estat al món, també noto que em va a contrapèl, padrina. Potser el que em cal és desfer el teu camí i quedar-me aquí, a la vall, a la casa de pedra prop del Cadí i tancar el cercle que tu vas obrir, donant tot el sentit a la teva vida. I, potser, també a la meva.

Mònica Pagès

Barcelona, 25 de juny de 2016